



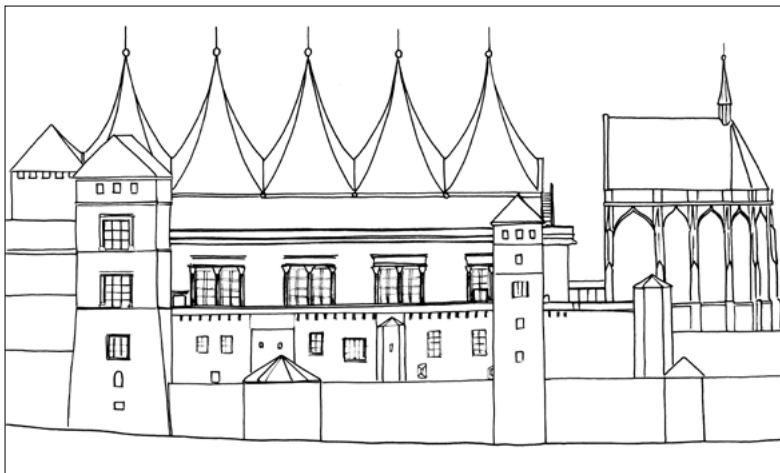
Obr. 9: Tzv. würzburšská veduta, pořizená patrně Matthiasem Gerungem podle skic z 11. prosince 1536, z cesty falckraběte Ottheinricha z Neuburgu po střední Evropě. Würzburg, Universitätsbibliothek, Delin. VI, 10, 41.

Fig. 9: The so-called “Würzburg Vista”, apparently painted by Matthias Gerung based on area sketches from 11 December 1536. A view from the journey of Otto Henry, Count Palatine of Palatinate-Neuburg through central Europe. Würzburg, Universitätsbibliothek, Delin. VI, 10, 41.

Titulní list knihy je ozdoben vedutou levobřežní části Prahy (*obr. 11*), jde však o zmenšenou a zjednodušenou kopii prospektu ze Schedelovy kroniky (*obr. 6*). Poslední strana pak přináší původní kompozici zobrazující palácový komplex v plamenech¹⁰ (*Večeřová 1996*, obr. 4). Právě ztotožnění tohoto dřevorezu s Pražským hradem není jednoznačné. Měl by ztvárňovat Pražský hrad ze strany Jeleního příkopu a Prašného mostu. Zobrazená scéna je plná dynamiky. Jsou vidět hradby a budovy hradu v plamenech, které šlehají ze střech, obloha je pokrytá dýmem. Některé budovy se zřítily, lidé pobíhají, lomí rukama. K hradu po mostě přijíždí jízda a v ústrety jí běží lidé. Vyvrátit nebo potvrdit skutečnost, že je zobrazen Pražský hrad, se pokusili Jan Kozák a Petr Chotěbor (*2001*).¹¹

¹⁰ Tiskař Heinrich Steyner rád svoje tisky doplňoval dřevorezy. Otázkou zůstává, kde tiskař získal nebo si nechal štoček vyřezat. V 16. století nebylo výjimkou, že se použité ilustrace vztahovaly k textu volně. Například tento obrázek mohl provázet líčení různých bitev, a proto je třeba mít na paměti, že míra reality vyobrazení k textům je různá (*Večeřová 1996*, 37).

¹¹ Zvolili patrně jedinou možnou cestu, a to pokusit se identifikovat stanoviště a směr pohledu kreslíře při pořizování kresby. Porovnáním několika možných stanovišť a inspirování postřehem Petry Večeřové (*Večeřová 1996*, 38) dospěli k závěru, že by mohlo jít o pravo-levo obrácenou ilustraci (*Kozák – Chotěbor 2001*, obr. 8), kterou by s jistými výhradami bylo možné ztotožnit s Pražským hradem, ale pouze za předpokladu, že kreslíř Hrad spíše neznal a pracoval s neúplnými a částečně nepřesnými podklady. Je-li ztotožnění s Hradem správné, bylo by to jediné zachycení podoby nedochovaných staveb, zejména dělové bašty. Rozdíly mezi dřevoremzem a skutečností ve východní části veduty jsou však tak velké, že nelze vyloučit, že by se vyobrazení mohlo týkat zcela jiného nebo neexistujícího města či hradu. Rušivým momentem je i přítomnost ozbrojenců, kteří spíše budí dojem katastrofy způsobené válečnou událostí než požárem (*Kozák – Chotěbor 2001*, 151).



Obr. 10: Kresební rekonstrukce podoby královského paláce v letech 1498–1541 z roku 1967 (podle *Procházka 1974, 159*). Kresba V. Pincová.

Fig. 10: Reconstruction drawing of appearance of Royal Palace between 1498–1541, dated 1967 (after *Procházka 1974, 159*). By V. Pincová.



Obr. 11: Titulní strana tisku *Neue zeytung ... M.D.XXXXI*, výřez (podle *Večeřová 1996, obr. 2*).

Fig. 11: Title-page *Neue zeytung ... M.D.XXXXI*, excerpt (after *Večeřová 1996, fig. 2*).

Další pražská veduta s pohledem na Pražský hrad je z roku 1562; dřevořez, tzv. *Vratislavský prospekt – Praga Bohemiae metropolis accuratissime expressa* Jana Kozla a Michaela Peterle (*obr. 12, 13*) jednoznačně patří k nejpoužívanějším a nejznámějším.¹² Na vedutě jsou již patrné renesanční změny hradní siluety, které byly provedeny v souvislosti s obnovou hradních objektů po požáru z roku 1541. Nejvýraznější změnou je zastřešení svatovítské zvonice renesanční helmicí Bonifáce Wohlmuta. Stejně tak byla roku 1555 po zvýšení renesančně zastřešena Bílá věž. Do jižní hradby je zakomponována částečně předsunutá, poměrně mohutná budova s nepokrytým trámovým krovem. Vzhledem k poloze by jí mohla být právě přestavovaná budova hradních kuchyní (*Pasport SÚPRMO 1972, 46*). Kolmo do jižní zahrady vybíhá z královského paláce Ludvíkovo křídlo. Ve východní části hradního areálu stojí Rožmberský palác, stavěný v letech 1545–1556 (*obr. 12*). Nejvýchodněji položenou stavbou je sousední palác pánů z Pernštejna (později Lobkovický) z let 1555–1562. Důležitou komunikační změnou pak jsou kolem roku 1540 upravené Nové zámecké schody s nově vybudovanou renesanční Trubačskou věží (*Bečková 2000, 29*).

Opakované používání vedut pro zobrazení starší situace velice dobře demonstruje právě tzv. *Vratislavský prospekt*, který využil neznámý autor pro zobrazení Pražského hradu po požáru z 2. června 1541 (*Vančura 1976, 89*). Při porovnání obou kreseb je podobnost zcela jednoznačná. Přínosem mladšího vyobrazení především je, že ukazuje míru poničení jednotlivých budov. Propadlé krovy, trčící ožehlé zdi, renesanční štíty a komíny na Vladislavském sále, chybějící střechy svatovítské zvonice, Bílé, Matematické a Trubačské věže.

¹² Zachycuje pohled z výšin nad Smíchovem na pražská města od Pohořelce k Vyšehradu (*Hlavsa 1971, 147*).



Obr. 12: Tzv. Vratislavský prospekt, dřevorez, 1562, fotolitografická reprodukce z roku 1904, výřez. Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. HP 2003_0042.

Fig. 12: The so-called “Wroclaw Prospect”, xylograph, 1562, photolithographic reproduction from 1904, excerpt. The City of Prague Museum, Inv. No. HP 2003_0042.

Do roku 1582 je datován anonymní mědiryt Letákového listu z Dobřenského kodexu III *Přátelé Pánu Bohu milí* (obr. 14, 15).¹³ Na pozadí horní části letáku ční výrazná silueta Pražského hradu, jíž dominuje chrám sv. Víta s věží osazenou renesanční helmicí. Na střechu katedrální lodi jsou umístěny tři malé věžičky. Nalevo je Bílá věž opět s renesanční střechou a hodinami. Pod jižní hradbou mědiryt zachycuje roztráštěnou zástavbu v podobě lozumentů. Skutečnosti patrně neodpovídá podoba hradních kuchyní, neboť na jejich místě stojí dvě třípodlažní budovy, zakončené dvoupatrovými renesančními štíty (*Pasport SÚPRMO* 1972, 50). Na jih od katedrály je znázorněn královský palác s Ludvíkovým křídlem. Ke královskému paláci je přistavěna kaple Všech svatých. Dominantou východní části Hradu jsou dvě věže Jiřské baziliky, před kterou je vyobrazeno několik menších domků. Na ně navazuje Rožmberský a Pernštejnský (později Lobkovický) palác. Na východním konci vymezuje areál Pražského hradu Černá věž. Nejvýchodněji zakreslenou budovou je Letohrádek královny Anny, který se však ve skutečnosti nachází v severní části Královské zahrady, tj. až za dolním Jelením příkopem. Jeho zakreslení tak z hlediska perspektivy neodpovídá skutečnosti. Z porovnání s jinými vedutami se zdá, že tento letákový list zachycuje siluetu Pražského hradu poměrně věrohodně.

Do roku 1598 je datován mědiryt kreslíře Jorise Hoefnagela a rytce Abrahama Hogenberga z knihy *Civitas Orbis Terrarum* (obr. 16).¹⁴ Tato veduta zaznamenává další stavební úpravy hradního areálu v důsledku pokračující renesanční přestavby. Důležitou novostavbou je Rudolfův palác v bezprostřední blízkosti Bílé věže, jež byla roku 1573 osazena hodinovým strojem (orlojem?). Dominantní postavení na této vedutě však náleží Rožmberskému paláci s cibulovými věžemi a dosud neupravenou zahradou na jižním svahu, která je zakreslena jako obora s volně pobíhajícími jeleny (*Bečková* 2000, 30).

Jedním z mála dokladů o podobě severní části Pražského hradu je perokresba holandského mistra Roelandta Saveryho z doby jeho první návštěvy na dvoře Rudolfa II. v letech 1603–1604. Perokresba nazvaná *Mountainous river landscape with the Hradčany and the cathedral of St Vitus*,¹⁵ která propojuje reálný topografický motiv zakomponovaný do fantaskní krajiny (obr. 17, 18),¹⁶ je cenná především proto, že zachycuje

¹³ V dolní části letáku je umístěn text, který vyzývá k mravnímu a spořádanému životu. Leták líčí neštěstí, kdy se dne 27. 2. 1581 kvůli nepozornosti převozníka převrhl člun a utopilo se 150 lidí. Tento mědiryt náleží mezi příležitostné jednolisty. Byl součástí rozsáhlého konvolutu mnohdy unikátních tištěných jednolistů (*Kneidl* 1983, 100).

¹⁴ Veduta se skládá ze dvou částí. Spodní část zachycuje pohled na Prahu od Letné. V první části veduty je na nejvýraznější vyvýšenině zakreslen Pražský hrad s Jelením příkopem a částí Letohrádku královny Anny. Pod Hradem je nakreslena Malá Strana. Oba vltavské břehy spojuje kamenný most. Na pravobřežní straně Vltavy je pak zachycena hustá staro- a novoměstská zástavba. Praha je osazena do kopcovité krajiny. Vidět jsou městské hradby, svah Petřina a předměstská návrší. Horní část veduty pak tvoří detailní pohled na Pražský hrad od jihu.

¹⁵ Za upozornění na tuto kresbu děkuji Petru Měchurovi. Perokresba byla patrně v aukční síni Sotheby's prodána, neboť v současnosti je na webových stránkách nedostupná.

¹⁶ Ústředním motivem kresby je hluboké údolí řeky. Na pravém břehu se tyčí skalnatý ostroh se stavbou kruhového půdorysu, na kterou navazuje další zástavba včetně vstupní (městské?) brány. V pozadí je vidět patrně kostelní věž. Ke skále nad řekou jsou přistavěné dřevěné přístřešky. Další domy jsou zakresleny přímo na břehu řeky. Na levém břehu se tyčí silueta Pražského hradu. Na břehu řeky pod ním je zachycen mlýn. Jez na řece je situován do místa, kde ve skutečnosti stál Pražský most. Řeku a budovy na pravém břehu lze jednoznačně považovat za fantaskní krajinu, ale přesto jde o cenný dokument podoby Pražského hradu.

PRAGA BOHEMIAE METROPOLIS, A



patrně reálnou podobu severní zástavby Pražského hradu na přelomu 16. a 17. století (*Sotheby's EST. 1744 [online]*). Na kresbě je zachycena obytná zástavba při severní hradbě. Lze rozpoznat kruhovou obrannou Prašnou věž (Mihulku), za níž východním směrem následuje dvojďům (snad dnešní Vikářská čp. 37). Dominantou této části kresby je nedostavěná katedrála sv. Víta z pohledu od severu. Katedrální věž není osazena renesanční helmicí.

Do roku 1601–1612 je datován vznik dřevořezu Joannese Willenbergera z knihy *Diadochus* Bartoloměje Paprockého z Hlahol a z Paprocké Vůle (*obr. 19, 21*), který zachycuje Pražský hrad od jihu. Věž u svatovítské katedrály je stejně jako u Sadelera osazena renesanční helmicí. Starý královský palác je zachycen s příčným Ludvíkovým křídlem a připojenou kaplí Všech svatých. Budova hradních kuchyní stejně jako na Sadelerově prospektu předstupuje před vnitřní jižní hradbu. Má vysoký klenutý vstup uprostřed přízemí a je zastřešena dvěma rovnoběžnými sedlovými střechami (*Pasport SÚPRMO 1972, 50*). Dominantou východní poloviny zužující se hradní ostrožny jsou stejně jako na předcházejících vedutách věže Jiřského kláštera, Rožmberský palác, ale toho času již v majetku císaře, a Pernštejnský palác. Ostrožnu uzavírá Černá věž, u níž se zdá, že se dochovala i východní nárožní vížka a jedna věžice barbakánu. Veduta je opatřena kartuší s názvy vybraných budov, kde asi nejvíce zarazí označení Biskupské (toho času již Matematické) věže jako *Turris Noua*.

Naopak obecně známou a dokumentačně vysoce hodnocenou je veduta datovaná do roku 1606, která zachycuje panorama rudolfínské Prahy. Jde o tzv. *Sadelerův prospekt* autora Filipa van der Bossche, vydaný Jiljí Sadelerem v roce 1618 (*obr. 20, 23*).¹⁷ Vyobrazení Pražského hradu se příliš neliší od o něco starších vedut, tj. tzv. *Vratislavského prospektu* (*obr. 13*), listu *Dobřenského kodexu* (*obr. 15*) nebo mědirytu Joris Hoefnagela a Abraham Hogenberga z roku 1598 (*obr. 16*). Veduta zachycuje hluboký příkop, který odděloval Hradčany a Pražský hrad a byl překonáván pomocí mostu na zděných pilířích. Jako hlavní vstup do Hradu sloužilo dnešní II. nádvoří, do něhož se přicházelo z tzv. Nových zámeckých schodů. Dominantou hradního panoramatu je katedrála sv. Víta s věží osazenou renesanční helmicí. Na západ od katedrály

¹⁷ Vedutu ryl podle kresby císařského vyšíváče Filipa van der Boscha rytec Jan Wechter. Zachycuje pohled na Pražský hrad z výšin nad dnešním Smíchovem. Kreslíř několikrát měnil stanoviště, ale nejčastěji kreslil z Petřína (*Hlavska 1971, 149*). *Sadelerův prospekt* má vysokou dokumentační hodnotu, protože se značnou přesností zobrazuje vzhled soudobých staveb před razantním stavebním rozmachem v barokní éře. V legendě, která prospekt provází, je popsáno 122 staveb.



Obr. 13: Tzv. Vratislavský prospekt, dřevorez, 1562, fotolitografická reprodukce z roku 1904, rozměry 557 x 1 965 mm. Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. HP 2003_0042.

Fig. 13: The so-called “Wroclaw Prospect”, xylograph, 1562, photolithographic reproduction from 1904, size 557 by 1 965 mm. The City of Prague Museum, Inv. No. HP 2003_0042.

je vidět Bílá věž, za níž vystupuje nedostavěná Matematická věž. Pod jižní hradbou jsou stále patrné tzv. „lozumenty“, ale patrně už i Matiašův altán s cibulovou věží, který byl postaven až v roce 1617. Z jižní hradby směrem nad město vybíhá budova s dvojicí sedlových střech, která patrně náleží hradním kuchyním. Na vedutě je dobře patrné spojení královského a Rožmberského paláce pomocí chodby. Stejně jako na předchozích vedutách je Rožmberský palác znázorněn s cibulovými věžemi a dvě věže jsou nakresleny i u Lobkovického paláce. Na východní straně ukončuje hradní zástavbu Černá věž a předsunutý obranný barbakán, na který jako by navazovaly budova Míčovny a Letohrádku královny Anny, ačkoli se ve skutečnosti nacházejí na severním hradním předpolí, tj. za Jelením příkopem.

Zástavbu pod jižním palácovým křídlem zachycují dílčí kresby z počátku 17. století (*obr. 4, 22*), které zobrazují typická středověká stavení s dřevěnými přístavky hradních zaměstnanců, nalepenými jako vlaštovčí hnízda přímo na hradbu. Je evidentní, že tato část Pražského hradu nezměnila svůj charakter ani po požáru roku 1541. Tato vyobrazení podávají důležitá svědectví o podobě kuchyní, které mohly být do prostoru mezi vnitřní románskou a vnější gotickou hradbou vystavěny nejpozději v době Vladislava Jagellonského jako nezbytná zařízení provozu obnoveného královského paláce (*obr. 22*). Za budovu kuchyní je považován mohutný zděný objekt, který převyšuje korunu přední gotické hradby o více než polovinu a jehož zdivo nese značné trhliny. Dvojice sedlových střech na jižní straně zvalbených a rozdělených středním žlabem, naznačuje hloubkovou dvoutraktovou dispozici. Okna jižního průčelí prozrazují třípodlažní rozdělení interiéru. Starobylý charakter dokreslují dodatečně přizdívané opěrky s dřevěným nástavcem při jihozápadním nároží. Jde o prevet, jak dokládá tzv. „šlauch“, který vede podél zdi dolů do příkopu (*obr. 4*). Západní čelo kuchyní tvořila románsko-gotická hradba, která převyšovala budovy kuchyní chodbovou nástavbou, jež sloužila pro spojení s hodovnými síněmi (*Vilímková – Kašička 1976, 68*).



Obr. 14: Panorama Prahy – Letákový list, anonym, *Prátelé Pánu Bohu milí*, 1582. Strahovská knihovna, sign. DR I 21c, Dobřenského kodex, 3. svazek, fol. 317.

Fig. 14: Panorama of Prague, Anonymous pamphlet, *Friends Dear to our Lord*, 1582, excerpt. Strahov Library, sign. DR I 21c, Dobřenský kodex, Volume 3, fol. 317.



Obr. 15: Panorama Prahy – Letákový list, anonym, *Prátelé Pánu Bohu milí*, 1582, výřez. Strahovská knihovna, sign. DR I 21c, Dobřenského kodex, 3. svazek, fol. 317.

Fig. 15: Panorama of Prague, Anonymous, *Friends Dear to our Lord*, 1582, excerpt. Strahov library, sign. DR I 21c, Dobřenský Code, volume 3, folio 317.

Z konce 16. až první poloviny 17. století pocházejí paměti císařského důstojníka a dvořana Jindřicha Hýzrle z Chodů (1575–1665).¹⁸ Vyobrazení Pražského hradu (*obr. 24, 25*) má však v tomto případě charakter především kulisy pro zobrazení vpádu Pasovských na Malou Stranu 15. února 1611. Na kresbě je znázorněna katedrála sv. Víta, královský palác s Ludvíkovým křídlem, věže svatojiřské baziliky, dřevěná spojovací chodba mezi královským a Rožmberským palácem. Cibulové věže Rožmberského paláce mají nepřirozeně širokou základnu.

Anonymní mědiryt z roku 1627 zobrazuje defenestraci českých místodržících Slavaty a Martince a písaře Fabricia z okna¹⁹ Pražského hradu 23. května roku 1618 (*obr. 26, 27*). Na vedutě je zachyceno

¹⁸ Autor, který v pamětech líčí svoje zážitky z cest po Evropě, cituje řadu listin. Paměti jsou doplněny nákladnými ilustracemi, včetně vyobrazení Pražského hradu (*Hýzrle 1979; Králová 2015*).

¹⁹ Podle historických pramenů se defenestrace udála z prvního patra Ludvíkova křídla, autor této veduty ji však umístil více vlevo za kuchyň (*Kreuzziager 1996, 12*).



Obr. 16: Praha, Pražský hrad, Joris Hoefnagel, Abraham Hogenberg, kolorovaná mědirytina z knihy *Civitas Orbis Terrarum*, 1598, rozměry 390 x 523 mm. Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 9993.

Fig. 16: Prague, Prague Castle, Joris Hoefnagel, Abraham Hogenberg, copper engraving from the book *Civitas Orbis Terrarum*, 1598, size 390 x 523 mm. The City of Prague Museum, Inv. No. 9993.

jižní panorama Pražského hradu, pod ním Jižní zahrady s několika stromy, keři a čtyřmi jeleny (*obr. 27*). Panorama vychází z Hoefnagelovy předlohy (*obr. 16*). Na první pohled upoutají pozornost Nové zámecké schody, vedoucí k Matyášově bráně. Z veduty je zřejmé, že příkop oddělující Hradčany a Pražský hrad ještě nebyl zasypán a spojení s Hradem stále ještě zajišťoval dřevěný most. Bílá věž je osazena nejen renesanční helmicí, ale i hodinami. Z prostoru pod jižním palácem zmizely malé domky. Zpoza kaple Všech svatých vyčnívá zcela vzácně zachycený dům na Jiřském náměstí, který náležel buď nejvyššímu písaři nebo Aleši Holickému ze Štenberka. Na východní části veduty je znázorněn svatojiřský klášter a šlechtické paláce včetně cibulových, kdysi rožmberských věží.

Z roku 1636 pochází vyobrazení „PRAGA“ Václava Hollara, které zachycuje pražskou kotlinu se zástavbou na obou březích (*obr. 28, 29*).²⁰ Na rozdíl od předchozích vyobrazení je Bílá věž, která leží na západ od svatovítské katedrály, bez střechy. Veduta stále ještě zachycuje i Matematickou věž. Jižní fasáda západně královského paláce je již sjednocená, „lozumenty“ již zachyceny nejsou. Vyobrazení východní části Hradu odpovídá starším vedutám.

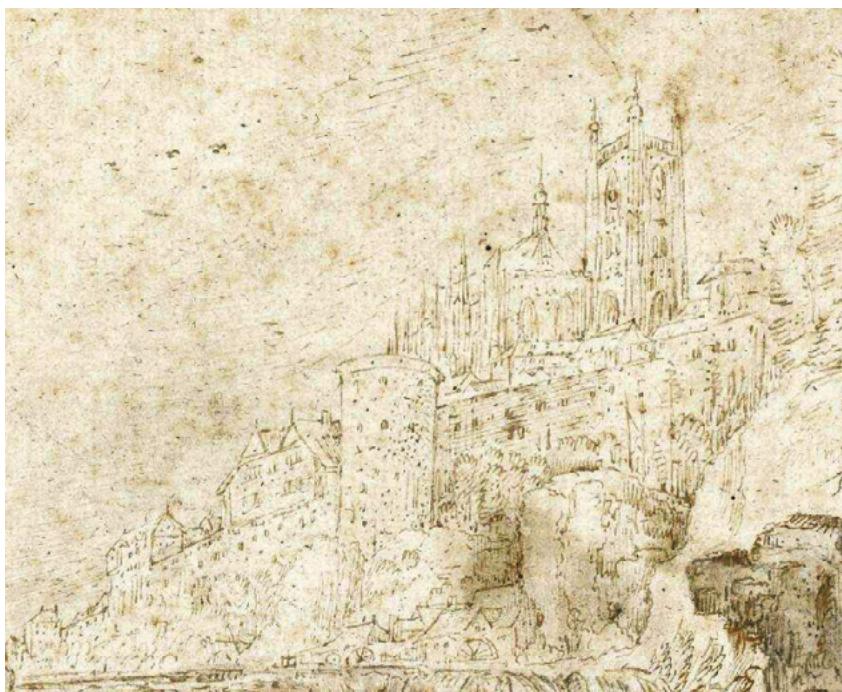
Hollarovo dílo uzavírá období renesanční veduty. Za dokumentárně průkazné jsou obecně považovány listy ze Schedelovy kroniky (*obr. 6, 8*), dále list Vratislavský (*obr. 12, 13*), Hoefnagelův (*obr. 16*), Sadlelerův (*obr. 20, 23*) a Hollarův (*obr. 28, 29*), veduty jiných autorů právě z nich nejčastěji pouze vycházejí. Bývají jejich kopiemi, místy jsou doplněné detailem nebo ozdobou (*Hlavsa 1984, 22*).

²⁰ Rytina byla vydána v *Meriánově Místopisu Čech, Moravy a Slezska* roku 1649. Václav Hollar na ní zachytil Prahu v širokém panoramatickém záběru. Jde o vysoce umělecké pojetí zobrazení, kdy detail nehraje roli. List nemá místopisný charakter, přestože se zdá, že je jeho podání věrné. Hodnota veduty je dána především jejím výtvarným zvládnutím (*Hlavsa 1984, 21*).



Obr. 17: Fantaskní krajina s horskou říčkou s Jelením příkopem a katedrálou sv. Víta, Roelandt Savery, kresba hnědým inkoustem, Kortrijk 1575–1639, Utrecht, rozměry 173 x 244 mm, *Sotheby's EST. 1744 [online]*.

Fig. 17: Surreal landscape, mountainous river landscape with Stag Moat and the Cathedral of the St Vitus, Roelandt Savery, pen and brown ink, Kortrijk 1575–1639, Utrecht, size 173 by 244 mm, *Sotheby's EST. 1744 [online]*.



Obr. 18: Fantaskní krajina s horskou říčkou s Jelením příkopem a katedrálou sv. Víta, Roelandt Savery, kresba hnědým inkoustem, Kortrijk 1575–1639 Utrecht, výřez, *Sotheby's EST. 1744 [online]*.

Fig. 18: Surreal landscape, mountainous river landscape with Stag Moat and the Cathedral of the St Vitus, Roelandt Savery, pen and brown ink, Kortrijk 1575–1639 Utrecht, excerpt, *Sotheby's EST. 1744 [online]*.

O čtyřicet let později (1675) zachytil Folpertus van Ouden Allen siluetu Pražského hradu od jihu (*obr. 30, 31*) a je patrné, že se dočkala několika drobných změn.²¹ Jak Bílá věž, tak za ní severnější Matematická/Biskupská, která stála uprostřed Středního křídla nového zámeckého paláce, jsou bez střechy, stejně jako na Hollarově vyobrazení. Nejnápadnější stavební úprava zasáhla západní předpolí Hradu, když byl po roce 1620 příkop oddělující Hrad od Hradčan postupně zasypan. Ve 40. letech 17. století se tak mohl uskutečnit návrh Giuseppe Matteiho – zřízení tzv. Nové cesty, která měla propojit dnešní Nerudovu ulici s Pražským hradem (*Fučíková 1997, 66*).

Při výčtu soudobých vyobrazení Pražského hradu nelze opomenout ani výtvarná díla, jejichž ústřednímu motivu tvoří kulisu právě Pražský hrad. Jedním z mnoha je Votivní obraz rétorů pražské jezuitské akademie s vyobrazením staroboleslavského Palladia, českých zemských patronů, sv. Jana Křtitele, sv. Kateřiny a alegorie Čechie z roku 1652 (*obr. 32*). Schematizovanou podobu jižní části Pražského hradu

²¹ Rytec Konrád Decker, vydáno roku 1685 ve Vídni. Ouden-Allenovo panorama vzniklo v letech 1676–1679 a je významným dokumentem stavebního rázu Prahy před nástupem baroka. Na veduté je zřejmá snaha zachytit všechny veřejné budovy i každý dům. Autor ztvárnil všechny přestavby a novostavby kostelů, nové šlechtické paláce a obranný pás barokních hradeb (*Hlavsa 1984, 22, 23*).



Obr. 19: Pražský hrad, Jan Willenberg, dřevorez, 1601, výřez. Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 27739 IIIA7.

Fig. 19: Prague Castle, Jan Willenberg, xylograph, 1601, excerpt. The City of Prague Museum, Inv. No. 27739 IIIA7.



Obr. 20: Praha, tzv. Sadelerův prospekt, Filip van der Bossche (1606), mědirytina, vydal Jiljí Sadeler 1618, výřez. Muzeum hlavního města Prahy, inv. č. 17442.

Fig. 20: Prague, so-called Sadeler's Prospect, Filip van der Bossche (1606), copper engraving, published by Jiljí Sadeler 1618, excerpt. The City of Prague Museum, Inv. No. 17442.

zachycuje i Votivní obraz Viléma Slavaty na zámku v Telči, který zobrazuje druhou pražskou defenestraci. Architektonická kulisa pozadí začíná vlevo rámem polozakrytou věží svatovítské katedrály, pokračuje nápadně vysunutým, dějově významným křídlem České kanceláře a pokračuje královským palácem. Následuje tmavá silueta klášterního kostela sv. Jiří. Rožmberský palác je zachycen pravděpodobně ve stavu před požárem 1625, včetně již neexistující spojovací chodby s královským palácem. Vlevo pak ukončuje architektonický rámec budova Pernštejnsko-lobkovického paláce, z něhož Polyxena z Lobkowicz spouští žebřík, aby zachránila šlechtice a jejich písaře vyhozené z okna (*Dvorský – Chadraba 1990*).

Jako kulisa se Pražský hrad objevil mnohokrát na výmalbách zámeckých interiérů. Jedním z nich je i zámek v Horažďovicích (*obr. 33, 34*).²² Nástropní freska byla patrně vymalována za Václava Vojtěcha Šternberka (1643–1708) v roce 1680. Měla být vzpomínkou na čtyři příslušníky rodu (zatím jsou známi Petr Konopišský ze Šternberka, Jaroslav ze Šternberka a na Veselí), kteří padli v bitvě pod Vyšehradem 31. října 1420. Vzhledem k tomu, že freska znázorňuje událost starou více než 250 let, je ztvárnění Pražského hradu schematické. Hrad je zachycen jako shluk budov na vrcholu kopce, jeho identifikaci umožňují bílé věže svatojiřské baziliky a nedostavěná katedrála sv. Víta, která mohla být kreslena podle knihy *Liber cronicarum* (*obr. 6, 8*). Renesanční helmice na věži katedrály však v žádném případě neodpovídá situaci z počátku 15. století.

²² Za upozornění na fresku a poskytnutí reprodukčních práv vřele děkuji ředitelce Městského muzea Horažďovice Ivě Košatkové.



Nejmladším použitým vyobrazením je kresba Josefa Daniela Hubera z roku 1769 (*obr. 35*), která zachycuje areál Pražského hradu po zásadní proměně v důsledku výstavby tzv. Nového zámku či Nového královského paláce v době Marie Terezie 1755–1775, podle projektu vídeňského hradního architekta Nicolò Pacassiho.²³ Nešlo o zplanýrování veškeré dosavadní zástavby, ale o její přestavbu, dostavbu a sjednocení pod uniformní fasádu. Druhou významnou změnou pak byla přestavba renesančního Rožmberského paláce na tereziánský Ústav šlechtičen, jehož budova byla zbavena charakteristických věžic a propojena se Starým královským palácem krytou chodbou pod okny Vladislavského sálu, která částečně zakryla. Svou podobu změnil také druhý renesanční palác, původně Pernštejnský, dnes Lobkovický, a to v letech 1651–1668 (*Bečková 2000, 33*).

V porovnání s vedutami se plánové dokumentace Pražského hradu dochovalo výrazně méně. Za nejstarší je považován Wohlmütův plán datovaný kolem roku 1569 (*obr. 36*), který zachycuje půdorysnou dispozici Jiřského kláštera a nejbližšího okolí, včetně dnes již zaniklé zástavby v severní části Jiřského náměstí.²⁴

Dobrou představu o členitosti zástavby na hradní ostrožně ukazuje plán od neznámého autora ze sbírky galerie Uffizi, uložené ve Florencii, datovaný do druhé poloviny 16. století, případně počátku 17. století v měřítku 1 : 1750 (*obr. 37*).²⁵ Nelze samozřejmě předpokládat, že všechny parcelové hranice jsou zakresleny správně. Na druhou stranu plán koresponduje s písemnými zprávami, že na Pražském hradě stál ještě na počátku 17. století značný počet menších budov obytného charakteru. Na plánu je slabě, patrně tužkou, naznačen průběh bašt nikdy nerealizovaného opevnění.

Pro datování plánu je důležitých několik objektů. Především je to chór svatovítské katedrály se zvonící a královským mauzoleem. Na plánu je zachycena polygonální kaple sv. Vojtěcha, vybudovaná v letech 1575–1576 před západním průčelím katedrály sv. Víta, pouze slabě tužkou, což naznačuje její dodatečné dokreslení. Detailně jsou znázorněny Rožmberský a Pernštejnský palác, vystavěné v letech 1545–1556, případně 1555–1562. Věrně je zobrazen plán Starého královského paláce po přestavbě Benedikta Rejta

²³ Nicolò Pacassi (1716–1790), rakouský barokní architekt, byl dvorním architektem Marie Terezie. V této funkci působil i na Pražském hradě, jehož fasádám vtiskl jednotný ráz (*Kropáček 1996, 20*).

²⁴ Na dochované xerokopii uložené v Archeologickém ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., je dochovaná signatura uložení ve Státním ústředním archivu (dnešní Národní archiv) – SÚA, sign. ČDKM – IV – P, karton 191. Pod touto signaturou však v současnosti není možné Wohlmütův plán nalézt.

²⁵ Nákres byl vyhotoven na archu 410 x 329 mm s heraldickým filigránem, zakončeným pásem s nápisem BENSEN, tj. erbem Jonáše Paušty z Libštátu (Libštejn), majitele papírny v Bensenu (Benešově) v letech 1613–1654 (*Brykowska 1996, 107*). Nejednotný způsob kreslení jednotlivých budov dovoluje domněnku, že plán ze sbírky Uffizi byl kopírován z různých starších nákresů, mj. z nákresu Bonifáce Wohlmuta; nejdříve mohl být jako celek vyhotoven v roce 1614, tedy v době vzniku Matyášovy brány (*Brykowska 1996, 110*). Podle Petra Uličného vznikl plán kolem roku 1560, jeho aktualizovaná verze se pak dostala do italských sbírek prostřednictvím florentského architekta Giovanni Pieroniho (*Uličný 2015, 146*).